суспільства / Є. Р. Борінштейн. – О. : Астропринт. – 2006. – 400 с. 4. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / В. С. Нерсесянц ; Ин-т госуд. и права РАН ; Академический правовой ин-т. – М. : НОРМА ; ИНФРА-М. – 2002. – 539 с. 5. Антологія української юридичної думки : В 6 т. / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України / Ю. С. Шемшученко (заг.ред.), В. Д. Бабкін (упоряд.), І. Б. Усенко (відп.ред.). – К. : Видавничий Дім «Юридична книга». – 2002. Т. 1 : Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права. – К. : Видавничий Дім «Юридична книга». – 2002 – 568 с. 6. Політична система і громадянське суспільство : європейські і українські реалії / А. І. Кудряченко, В. М. Бебик, В. І. Бортніков [та ін.] ; заг. ред. А. І. Кудряченко. – К. : НІСД. – 2007. – 396 с. 7. Роль та місце правової держави у формуванні та розвитку громадянського суспільства : зб. матеріалів круглого столу, 3 квіт. 2007 р. / Чернігівський держ. ін-т права, соціальних технологій та праці ; кафедра історії та теорії держави і права, конституційного та адміністративного права / за ред. О. Г. Козинець. — Чернігів : Чернігівські обереги. – 2007. – 76 с.

АБЛЯЗОВ Д.Е., *кандидат юридичних наук, доцент, віце-президент Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*

СОЦІАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Існування та розвиток більшості явищ пов'язується із їх взаємодією та взаємозалежністю один від одного, що характеризує незупинний процес розвитку матерії в просторі та часі, що базується на дії зокрема закону переходу кількісних змін у

якісні та ряду інших законів діалектики. Саме завдяки такій взаємодії між собою та взаємозалежності одне від одного окремі явища отримують можливість існування та розвитку. Універсальність цих закономірностей взаємодії та взаємозалежності, що визначається законами діалектики, в повній мірі можна застосувати щодо соціальної і правової матерії та за їх допомогою пояснити ті процеси, що в них відбуваються. Зокрема, в межах нашого дослідження висвітлимо питання взаємодії та взаємозв'язку між такими явищами як «соціальний потенціал суспільства» та «громадянське суспільство».

Вважаємо, що виявлення значення та характеру зв'язків та взаємодії між вказаними явищами сприятиме не тільки розробці заходів по розвитку їх, а і допоможе з'ясуванню ролі та функцій держави щодо вказаних явищ. Адже розбудова України як демократичної, соціальної, правової держави передбачає, що саме остання повинна забезпечувати належні умови для існування та розвитку проявів вказаних явищ як об'єктів правового регулювання. Така трактовка ролі та напрямів дії держави відповідає змісту статей 1 та 3 Конституції України, а отже отримані результати будуть спрямовані на забезпечення цих норм.

Насамперед відмітимо, що досліджуючи визначення поняття «держава», які їй даються у сучасній науковій літературі, не можна не вказати на те, що поза залежністю від того чи іншого трактування цього поняття (теологічного, соціологічного, юридичного, ліберального чи інформаційно-кібернетичного), слід відмітити ряд моментів, які пов'язані із його розумінням. По-перше, йдеться мова про те, що держава являє собою самостійне та самодостатнє (суверенне та незалежне) явище, яке представляє собою певне утворення (політико-територіальна організація суспільства). По-друге, це утворення за допомогою певних засобів та із використанням наявних ресурсів виконує відповідні функції щодо інших учасників суспільних відносин (забезпечення єдності і цілісності суспільства, захист і узго-

дження суспільних, групових, індивідуальних інтересів тощо).

Наведені два моменти дозволяють більш повно та системно уявити механізм функціонування держави (захист її суверенітету та незалежності) та її призначення щодо людини, суспільства (забезпечення їх інтересів та благополуччя). І хоча це начебто спрощує підхід до аналізу взаємодії держави із іншими учасниками суспільних відносин, виявлення її зовнішніх форм прояву та ролі, але виділення цих моментів дозволяє більш наочно показати як саме і завдяки чому держава виконує покладені на неї функції та реалізує своє призначення щодо громадянського суспільства.

В цьому контексті відмітимо, що сама по собі держава як певний орган управління (засіб забезпечення) виконати ті важливі функції та необхідні завдання, що покладаються та стоять перед нею, навряд чи може. Це пояснюємо тим, що забезпечення існування, розвитку та продовження певних процесів (явищ) потребує певних ресурсів, від кількості та якості яких залежить стан та ступінь розвиненості суспільно-політичних процесів.

Одним із таких ресурсів є соціальні ресурси держави та суспільства. Від потенціалу ([від лат. potentia – сила] можливості, наявні сили, запаси) яких істотно залежить здатність держави виконувати покладені на неї завдання. В цьому контексті варто зауважити, що дія відміченого на початку нашого дослідження закону переходу кількісних змін у якісні обумовлює і те, що від якості (потенціалу) соціальних ресурсів, тобто соціального потенціалу держави, залежить і можливість її переходу від однієї якості (наприклад, тоталітарної держави з низьким рівнем індустріалізації) до іншої якості (наприклад, демократичної індустріально розвиненої держави).

При цьому враховуємо те, що в основі існування держави фактично лежать два види ресурсів (соціальні та матеріальні). Більш того, ступінь та ефективність використання матеріаль-

них ресурсів залежить від розвиненості осіб, які їх використовують. Відповідно, можна вести мову про значущість саме соціальних ресурсів та соціального потенціалу країни.

Таким чином, ми доходимо висновку, що одним із важливих факторів формування держави як самостійного та самодостатнього (суверенного та незалежного) явища, яке представляє собою політико-територіальну організацію суспільства, лежить наявність соціального ресурсу та здатність (потенціал) його до накопичення змін та їх перетворення у нову якість. Також слід відмітити, що переважно від соціального ресурсу та його потенціалу залежить можливість накопичення державою ресурсів, вироблення певних засобів, які будуть спрямовані на виконання нею функцій щодо інших учасників суспільних відносин (забезпечення єдності і цілісності суспільства, впорядкування суспільних відносин, захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів тощо).

В контексті нашого дослідження, висвітлюючи його головне питання відмітимо, що, як слушно вказується у фаховій літературі, головними передумовами громадянського суспільства є: законодавче закріплення юридичної рівності людей та наділення їх правами і свободами; юридична свобода людини, обумовлена матеріальним благополуччям, свободою підприємництва, наявністю приватної власності, яка є економічною основою громадянського суспільства; створення механізмів саморегуляції і саморозвитку, формування сфери невладних відносин вільних індивідів, що володіють здатністю і реальною можливістю здійснювати свої природні права. І якщо уважно проаналізувати ці передумови, то ми бачимо, що у переважній більшості випадків мова йде про сукупність осіб, які наділені певними властивостями (правами і свободами), є володільцями певних засобів (приватної власності), а головне володіють здатністю і реальною можливістю здійснювати свої природні права.

Тобто з урахуванням вище наведеного щодо соціальних ре-

сурсів держави та її соціального потенціалу ми відмічаємо, що вони утворюють невід'ємну і доволі важливу складову системи передумов виникнення та існування громадянського суспільства. Де саме здатність соціальних ресурсів (соціальний потенціал) до акумуляції та реальна можливість на перетворення (самовдосконалення) і є тією умовою, яка приводить у дію механізми переходу від однієї якості (наприклад, соціально-неорганізованого суспільства) до іншої нової якості (громадянського суспільства).

З іншого боку, не можна не вказати на те, що з моменту виникнення громадянського суспільства воно, як відносно самостійне та самодостатнє явище соціального буття, починає функціонувати у напряму самоорганізації та розвитку населення країни, тим самим забезпечуючи розвиток потенціалу громадян відповідної держави – її соціального ресурсу та соціального потенціалу. Зокрема, засобами такого розвитку та удосконалення, які обумовлені існуванням громадянського суспільства є ринкова економіка, формування середнього класу, правова держава, пріоритет прав і свобод індивіда перед інтересами держави, свобода слова і засобів масової інформації тощо.

Узагальнюючи наведене щодо взаємодії та взаємозв'язку соціального потенціалу держави та громадянського суспільства ми можемо відмітити наступне:

- можливість формування громадянського суспільства істотним чином залежить від якості та розвиненості соціального ресурсу та його потенціалу;

- внутрішні зміни потенціалу соціального ресурсу є чинником перетворення «звичайного» суспільства на громадянське та удосконалення останнього;

- генетичний зв'язок громадянського суспільства із його соціальною основою обумовлює спрямування цього суспільства на забезпечення існування та подальший розвитку його основи;

- в умовах розбудови України як демократичної, соціальної, правової держави остання повинна вживати заходів, безпосередньо пов'язаних із покращенням соціально-економічних та ідеологічних умов існування особи, груп осіб, суспільства в цілому;

- для остаточного закріплення норми ст. 1 Основного Закону в якості діючої, а не декларативного положення та завершення формування в Україні громадянського суспільства, держава повинна всіма наявними у неї засобами зробити так, щоб в нашій країні людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека дійсно визнавалися найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначали зміст і спрямованість діяльності держави.

І є всі підстави говорити про те, що з урахуванням змін, які відбуваються в нашій країні протягом останніх двох років, наша держава дійсно йде саме цим шляхом, формуючи якісний соціальний ресурс, розвиваючи його потенціал та створюючи всі передумови для появи в Україні громадянського суспільства.

ВЕНЕДІКТОВА І.В., *кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін*

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПОТРЕБИ І ОХОРОНЮВАНІ ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСИ ЯК ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Потреби відіграють значну роль у визначенні інтересів. Уявлення про потребу як про єдину причину цілей людини виникло ще за часів античності. У початковому, дуже незавершеному вигляді, ідея зв'язку інтересів та потреб була озвучена Демокритом. Значного поширення думка щодо ролі потреб та інтересів